

Pregled novih živinozdravniških skušinj

za vsacega gospodarja imenitnih.

(Dalje.)

Molža množi mléko. Vsak gospodar vé ali bi saj imel vediti, da krava od dné do dné manj mléka daje, ako se vime vselej do čistega ne zmolze in da nečimerna dekla zna tako popolnoma pokvariti dobro kravo. Včasih se primeri, da le iz enega sesca ne pride nič mléka, če mlečne žlezice tiste strani so se po kaki bolezni odpovedale molži; — če se kaj takega primeri, naj se ene tedne pred teletom tisti sesec po 4krat na dan molze, in krava bo po teletu iz tega sesca spet molzla, kakor iz vsih družih.

Kobile imajo včasih tako malo mléka, da žbè komaj živí pri njih. Vzroki tega zamorejo mnogoverstni biti in le po odpravi teh vzrokov pride spet mléko v vime. Vendar svetje Deneubourg, da se omenjena napaka odpravi, če se kobili dva dni zaporedoma bokal toplega mléka in 4 ali 6 lotov janeža ali kimmeljna noter dá, zraven tega pa kuhani ovés, korenje in enaka tečna piča poklada in žbè pridno sesati pustí. V Belgii žbetom, ki nimajo maternega mléka, kuhajo ječmen ali kruh, in ti kuhi pridevajo mléka s sterdjó. Drugi jih redé z olom (pivom) in mlékom, — 1 del ola, 5 delov pamléka.

Spet se je od več mladih, eno ali dvé leti starih telic, in od dvéh tri mesce starih kobilic slišalo, da so se molsti dale, akoravno še niso bile breje.

Lopatika (aloe) je imenitno pa nevarno zdravilo, ker v obilniši meri podana zraven driske rada napravi vnetje in snetje čev pri konjih. Hurford je skusil, da konjem drisko napraviti, se veliko manj lopatike potrebuje, ako se ravno toliko encijana (gentiana) pridene; Howell poterdí to in pravi, da 12krat je skusil, da s 3 ali 4 kvintelji (drahmami) lopatike, kateri je ravno toliko encijana pridjal, je ravno to opravil, kakor scer z 2 lotama same lopatike. Vendar je treba, da se konjem en dan pred otrobi namest druge piče dajo, in tako pripravijo za ložji drisko. — Živinozdravnikom bo dobro vstreženo s to skušnjo.

Zoper uši pri živini priporoča J. Wirth korenino podleska (colchicum), ktera se povsod lahko dóbi. Ta korenina, ktera tudi teloh pri goveji živini dobro namestuje, se skuha in s to vodo se zmiva ušiva živina.

Orehovo perje zoper zastarano smoliko pri konjih priporoča Mathaei. On kuha orehovo perje, in dá to vodo smolikovim konjem piti, tudi pomoči otrobe ž njo, ki se konjem pokladajo za pičo; med drugim pravi, da v treh dnéh je ozdravil zastarano smoliko. Profesor Hertwig, slaven in resnicoljuben živinozdravnik, poterdí moč orehovega perja v vsih zastaranih nahodih, smolikah, kevjih, pri oslavljenem želodcu. Molzne krave pa po orehovi vodi ob mléko pridejo, in če le dolgo orehovo vodo pijó, dlaka z njih gré.

(Konec sledí.)

Ozir po domači.

Stara obleka Gorencov.

Primerjati domače reči, kakor so nekdaj bile, s temi, kakor so sedanjí čas, je mikavno vsacemu mislečemu človeku. Človek v takih primerah gleda tako rekoč v serecalo pretkelega časa. Naj pokaže sledeči popis obleko starega Krajca in stare Krajnice okoli Ljubljane in na Gorenškem; vidili bomo silne premembe novega časa v njem. Mično bi bilo, ako bi tudi drugi pisatelji iz družih slovenskih krajev, ki so se v obleki tako premenili kakor ti, popisali staro narodsko obleko.

Izmed možkih oblek omenim naj prvo padovanskih suknj, z živo barvano rudečo podlogo podšitih. Suknjiči (pruštohi), ki so bili za vsakdan iz belega mezlana, za praznike pa iz zelenega ali plavega sukna, so bile spredaj z rudečim ali svetloplavim in kosmatim kolomanom podšiti, kar je prav lepo stalo. Če so bili razpeti; sicer so se pa nakrižem s svetlimi gumbi (knofi) zapenjali. Žepi so bili pri obéh platéh na zunanjo stran. Pod suknjem je bil podleklic (ali spodnji pruštoh), iz škerlata s plavim ali zelenim svilnatim trakom obrobljen, in se je tudi s svetlimi gumbi od spredaj stikama ali pa nakrižem zapenjal. Suknja, suknjič, podleklic in srajca, vse je bilo s kratkim koljerjem; vrat so pa od zadej nekoliko daljši lasje pokrivali. Hlačarji so bili široki, zeleni spred in zad s križci prešiti. Srajca je imela rokave po kumerš ali pumaraš ali z nabranimi rokavi, nektera tudi z rivcom, to je, ni bila za pestjo nabrana. Čez pas je prišla dolga in široka pinta ali opasica iz šalona, plava ali rudeča. Od začetka je bila ta opasica iz več konopov ali štrikov, ki so bili eden zraven drugega kako ragušo široki. Hlače so bile kratke iz mezlana ali jerhovne, za vsakdan tudi črne pertnene. V žepi je bil nož z vilicami v nožnicah. Pri stranéh na stegnih so bili tudi žepi. Ker so bile hlače kratke, so v nekterih krajih nosili škorne, ki so bile čez meča na goljufih z olišpanimi usnjatimi prevezami privezane, pod prevezami so bile zavahane, najpred dol in potlej spet gori, da je zunanja črna stran katic pet perstov široko kot kapa na verhi golen stala. Kjer niso škorn nosili, so imeli plave goljenke in čevlje. Za na glavo so bili klobuki s širokimi kraji in nizkimi okroglimi štulami. Kraji so bili s pertonkami k štali privezani, da niso doli viseli. Kape so bile iz lesičjih kož ali kunine (madrovine); spodnji del je bil kviško privihan, da je kosmatina od zunaj stala, ali pa se v mrazu doli na ušesa spustila. Za zimo so bile nekoliko večí in viši kape, imenovane kučme, iz černih ovčjih kož; kosmatina je bila od zunaj obrnjena. Kučme so se ravno tako ob hudem mrazu čez ušesa spušale.

Ženske so nosile črne suknje s svilnatim trakom obrobljene. Pozimi tudi dolge kožuhe. Pod suknjo ali pod kožuh je prišlo krilo ali mezlanka z modricom, kar je še semtertje ugledati. Spredaj je bila pregača ali birtoh, za delavnike pertnena plava z belimi pikami ali rožcami, za praznike iz šalona. Ošpetelj je bil na persih nabran, in z okinčanimi bucikami spet. Rut nekdaj ženske niso nosile za vratom, kakor to še zdaj okoli Metlike ni v navadi. Pod mezlanko ali rašom je bil interfat. Na nogi so bile škorne iz beloustrojenega mehkega usnja s črnim ali zelenim usnjatim pascom nad stopali. Namest škorn so bile včasih rudeče goljenke in čevlji z visocimi podpetnicami, kar se tudi okoli Metlike še najde. Pod persi je bil belo ali tudi s srebrom kovan ali pa črn usnjat, pri premožniših tudi srebrn pas. Od pasa pri strani je visil na dolgim jermenu nož na zaperco. Na glavi je bila peča z bucikami na sprednjih voglih kviško perpeta. Navadni so bili tudi puntiki, parte, šapli, s kunjo kosmatino opramane črne kape, čepice (avbe), zavijače, ki so še zdaj v Bledu in Bohinju v navadi. Parte in šapli so bili li za device.

Ozir po svetu.

Kako nekteri Indijski narodi v Australii mertve pokopujejo.

Otroke pod štirimi leti še le o nekterih mescih po njih smerti pokopujejo; malega merliča nosi mati skerbno zavitega po dnevi šuparamo, ponoči ga ima za spodglavje, in še le ko se je vés v mumijo posušil, ga po-

koplejo ali v kako duplino votlega drevésa položé. — Vse merlice pokopujejo tako, da so z glavo proti sončnemu zahodu obrnjeni; na grob skočita potem dva iz zlahte rajncega, se v znamenje naj večí žalosti zgrabita za lase, ter se neusmiljeno vlečeta in tergata semtertje. — Take, ki pridejo mrtvi na svet in prav mlade otroke navadno sožgó. Nekteri narodi izkoplejo svoje merlice čez več let in njih kosti sožgejo. Tam pa tam tudi merlice — v znamenje naj večjega spoštovanja posušijo in jih potem obesijo na drevésa.

Vraše napravijo grozovitne hudobije.

V Kamalez-u v Pirenejskih gorah je imela žena bolezin, ki je nikakoršni pomočki niso mogli ozdraviti. V svoji nešpameti začne misliti, da ji je zacoprano. Obdolží neko ubogo osemdeset let staro ženo, in to peklenko vražo svojemu možu razodene, kateri ji je precej verjel, in rekel, da se mora copernica s terpeženjem prisiliti, da bo oddelala. Zaguljeni mož pokliče ubogo ženo v svojo hišo. Ona nič hudega ne misli, in neutegama pride. Zaslepljeni divjak pa vrata zaklene, jo za vrat zgrabi in kriči nad njo: „Ti si moji ženi pogodila, kar naravnost ji oddélaj!“ Prestrašena žena pri vsih Svetnikih terdi, da je nedolžna in da ne zná bolnikov ozdravljati. Pa vse zastonj; dédec ji pokaže butaro suhe hoste in réče: „Vidiš, s tem-le bomo peč razbelili, in če se boš še branila, te živo zaprem va-njo“. Vse solze in prošnje niso zdale nič; peč je bila razbeljena. Trinog popade ženo, ki se je strašno branila in zvijala, in jo potiska z nogami naprej v peč. Ker je pa le pol trupla v peč šlo, sirota grozovitno rjula, in vender bolni ženi ni bilo celó nič oddelano, kakor je slepec mislil; jo je vùn potegnil, ter jo z glavo naprej v peč soval. Kričanje terpežene je bilo zdaj tako strašno, in s toliko obupnostjo se je borila, da jo je trinog poslednjič izpuštil in ji vrata odperl. Komaj da je še sôpla; glava je bila le do razbeljenega pečnega žréla ali žepna prišla, noge so bile vse ožgane. V groznih bolečinah je nesrečna starka vender še távala do srenje Pujo k svoji zlahiti. Strah je, jo pogledati; vender še govori, in vse na tanko pripoveduje, kako je bila terpinčena. Umerla je po silnih bolečinah. Hudobnež je bil pravíci izročén.

Slovenci! tudi med nami se najde še marsikaj vraž ali ne véste, da so v prvi božji zapovedi prepovedane? Velika hudobija, preklinjanje zoper Božjo mogočnost je, kdor ljudém pripisuje točo, bolezní in druge nesreče, Kakošne zapopadke more od vsigamogočnosti Božje tisti imeti, kdor misli, da stare babele smejo v njegovo vlado segati, ali kdor si bodi.

Drobtinčica življenja.

Moja hiša moja sloboda.

Gostila je lesica ježa podnevi, zvečer pa ga vstavljala, naj ostane pri njej čez noč; ali on se je kratil govorivši, da gré raji domú. Ko se oprosti z lesico in se napoti na dom, gré lesica izdelec kradoma za njim, da vidi kakošna je ta njegova hiša, po kterej on toliko hrepení in neče pri njej v njeni lepi pečini estati čez noč. Pridši jež do ene klade, zavleče se pod njo v bukovo listje, pa se iztegne kolikor je dolg in širok, rekoč: „Moja hiša, moja sloboda“.

Človek! bodi do človeka toliko človečin, da tudi tvoj bližnji z ježem toisto v resnici réči zamore. Saj že tako zveš od njega več ko je prav.

Jezikoslovna drobtinčica.

Častitemu gosp. Kobetu na njegovo vprašanje v „Novicah“ oznamim: da na Štajarskem je beseda dežmati in degati, zanken, še običajna (navadna); prime sosebno po Kranskem živečih rodovín Dežman je čisto slovensko. Davorin Terstenjak.

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Gradca. Z veseljem smo brali v letopisu Štajarske dnuarne hranilnice (Sparkasse), kako lepo vodstvo te hranilnice obrača ostanjke hranilničnega premoženja. V spomin srečne oetbe cesarjevega življenja je namreč določila hranilnica 16.000 fl. za dobrotljive namene, od kterih je namenila 1000 fl. za potrebe neke uboge cerkve, 3000 fl. za podporo verlih rojakov, 12.000 fl. pa za darila pridnim in poštenim poslom; te darila se bojo razdelile v 6 letih. Določivši ta lepi znesek naj boljim poslom v darilo, je vodstvo omenjene hranilnice reklo, da namen hranilnice ni prihranjenih ostanjkov na kúp spravljati, ampak kar ostane čez vse stroške, razdeliti za dobre namene; nikamur drugam pa se ta dnar, ki se je večidel nabral iz shranovanega dnarja poslov, ne more bolje obrniti, kakor če se spet takim poslom podari, ki lepo in pošteno služijo, da si kaj prihranijo za svoje stare dni, drugi pa spodbadajo k lepi obnaši, pridnosti in poštenosti, ktera je toliko važna za srečne gospodarstva.

Iz Tersta 28. oktobra 1853. Primerilo se je, da pridem iz Tersta v Reko, prikladno in kaj prijetno mesto. Od zadej ga obdajajo prijazni griči, na kterih zeleni oljka in zorijo sladke smokve, in za temi stermí pečevje nerodovitnega Krasa; spodej gledaš sinje morje z otokoma Kerk in Cres. Menil sim za gotovo po tem, kar sem vedno bral in čul, da se tukaj govori le ilirsko in laško; ali kako sem se čudil, ko sem čul ljudi se večidel slovensko pogovarjati. Opazil sim, da se noter do Reke povsod čisto slovensko govori, kakor sploh na Krasu, in le ljudje, ki so prihajali iz jugovshodne strani, so bolj po ilirsko kramljali.

Ker imam že ravno besedo „Kras“ na jeziku, naj mi bo dovoljeno omeniti hvalevrednega prizadevanja gosp. Laufer-a, vradnika tukajšnjega mestnega poglavarstva, pozvediti natoro, bogastvo in čuda čudapolnega Krasa. Omenjeni gospod, ki je vse votline po Krasu, posebno Trebiško marljivo obiskoval in kaj krasno obrisal, si je napravil zbirko raznih kamnin, okamnín in nakapnín ne le iz podzemeljskih jam, ampak tudi iz poveršja Krasa, in pravi, da se morebiti nikjer na svetu toliko različnih sort kamnja ne dobi, kakor tukaj; ima jih, ki jih ne pozná ne on in nobeden kamnoslovec, kteremu jih je pokazal; še le pretekli teden je zapazil novo posebno lepo in dobro marmelíno blizo železnice; najdel je vsake sorte marmelja od belega noter do črnega. Primorska dežela, pravi on, ima silno bogastvo v naročju Krasa; gotovo se bodo odperli pred ali pozneje marmeljnoví lomi, ki bodo prinašali velik dobiček prebivavcem. Tudi z burjo se je pridno pečal, nje moč večkrat meril in več imenitnih računov dogotovil.

Od Gutštajna na Koroškem. Strašen požar je 26. t. m. ob 3. uri zjutrej naš terg obiskal in 16 hiš s prihišjem vred vpepélil. Ker je mnogo živine in vés pridelní pokončal, je teržane, ki so že poprej velike siromašine hirali, v hudo hudo, zares usmiljenja vredno nesrečo pahníl. Ako bi ne bili neki uradniki bližnjih Prevalskih fužín z več delavci in z brizglo nagloma na pomoč prihiteli, lahko bi bil vés terg z 79 hišami pogorel. Hvala jim za njih veliko pomoč!